

ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΑΓΓΛΙΚΟ ΕΘΝΙΚΙΣΤΙΚΟ ΦΑΝΤΑΣΙΑΚΟ: ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΔΥΟ ΠΟΛΕΩΝ

ΤΖΙΝΑ ΠΟΛΙΤΗ

«Αυτή η άλλη Εδέμ»

ΑΠΟ ΤΟ 16ο ΑΙΩΝΑ, όταν ο πρωτογενής εθνικισμός έκανε την εμφάνισή του στην Αγγλία, ο Αγγλικός Πορθμός (the English Channel), αντί για υδάτινη δίοδος που ένωνε δύο θάλασσες και δύο στεριές, εμφανιζόταν στο εθνικιστικό φαντασιακό ως συμβολική τομή που απομόνωνε την Αγγλία από το Άλλο της – την Γαλλία και την ηπειρωτική Ευρώπη. Στο ιστορικό έργο του Σαίξπηρ, *Ριχάρδος ο Δεύτερος*, στο περίφημο, εθνικό εγκώμιο που πλέκει ο Δούκας του Λάνκαστερ και το οποίο έχει θεωρηθεί ότι εγκαινιάζει το λόγο της εθνικιστικής ιδεολογίας στη λογοτεχνία, η Αγγλία απεικονίζεται ως εξής:

*Αυτός ο μεγαλόπρεπος θρόνος βασιλέων, αυτή η νήσος που
το σκήπτρο φέρει,*

Αυτή η γη του μεγαλείου, έδρα του Άρη,

Αυτή η άλλη Εδέμ, παράδεισος στη γη,

Αυτό το κάστρο που η φύση έχτισε στον εαυτό της

Για να τον προφυλάξει από το χέρι του πολέμου και το μίσμα,

Αυτή η ευτυχής γενεά ανθρώπων, αυτός ο κόσμος ο μικρός,

Αυτή η πολύτιμη πέτρα δεμένη στο ασήμι της θαλάσσης,

Που την υπηρετεί ως τείχος προστατευτικό,

Ή ως αμυντική μιας κατοικίας τάφρος,

*Ενάντια στο φθόνο που χώρες λιγότερο ευτυχισμένες νοιώ-
θουν,*

*Αυτός ο ευλογημένος τόπος, αυτή η γη, ετούτο το βασίλειο,
αυτή η Αγγλία,*

*Αυτή η τροφός, αυτή η μήτρα που γέμει από μεγαλειώδεις βα-
σιλείς...*

*Αυτή η χώρα τόσο αγαπητών υπάρξεων, αυτή η αγαπητή η
αγαπημένη χώρα (II,i)*

Έτσι, αυτή η «ευλογημένη», φανταστική χώρα που αναδύθηκε την ελισαβετιανή εποχή, περηφανευόταν πως ήταν επιλεγμένη από την ίδια τη Φύση να ζει σε προστατευτική απομόνωση, αφού τα φυσικά της όρια την προφύλασσαν από τη «μόλυνση», την επιθετικότητα και το «φθόνο» άλλων, λιγότερο ευτυχισμένων χωρών. Ακόμα και σήμερα, παρά την εκκεντρική συμμετοχή της Αγγλίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και την ύβρι που διαπράχθηκε κατά της Φύσεως με τη μετατροπή του πορθμού σε τούνελ, αυτή η βαθύτατα εμπεδωμένη εθνικιστική νοοτροπία εμμένει και ίσως διαποτίζει την αγγλική πολιτική και τις διαθέσεις των πολιτών της απέναντι στους ευρωπαίους Άλλους.

Όπως είναι γνωστό, στην ελισαβετιανή τραγωδία, αυτός ο ευρωπαϊός Άλλος φαντασιωνόταν ως ο μακιαβελλικός, ιταλί-

ζων διάβολος, ενώ στην ιακωβιανή τραγωδία, οι φρικιαστικές, αιμοσταγείς πλοκές εκτυλίσσονταν συνήθως σε καθολικές, ηπειρωτικές χώρες, οι οποίες είχαν το προνόμιο να εκτρέφουν φιλήδονους, ραδιούργους δράστες. Έτσι, ο λόγος της εθνικιστικής ιδεολογίας εισχωρούσε έντεχνα εντός της ιακωβιανής τραγωδίας μέσω της παραγωγής αρνητικών, φαντασιακών απεικονίσεων αυτού του ηπειρωτικού Άλλου.

Κατά τον 18ο αιώνα, η σχέση της λογοτεχνίας με την εθνικιστική ιδεολογία εντοπίζεται κυρίως στην ποίηση και το μυθιστόρημα και παρατηρούμε ότι στο δημοφιλές γοτθικό μυθιστόρημα συνεχίζει να λειτουργεί το ιακωβιανό παράδειγμα του *τόπου της ετερότητας*: οι άνομες ορμές, η σατανική βούληση για ισχύ και η κατάργηση των ορίων των φυσικών νόμων εξακολουθούν να προβάλλονται στην «άλλη» όχθη του Αγγλικού Πορθμού.

Όπως έχω ήδη σημειώσει, η κειμενική πρακτική του Ρεαλισμού εμπεριέχει στο πρόγραμμά της την απομυθοποίηση των κοινωνικών και ιδεολογικών πεποιθήσεων μέσω της αποκάλυψης της συμβατικής παραγωγής τους.¹ Έτσι, στο μυθιστόρημα *Northanger Abbey*, η Τζέιν Όστιν όχι μόνο αποδόμησε το γοτθικό είδος και το φανταστικό του κοσμοειδωλο, αλλά έφερε στο προσκήνιο και την εγκατεστημένη εντός της δομής του εθνικιστική ιδεολογία. Η ρομαντική ηρωίδα της, γοητευμένη από τα μυστήρια της γοτθικής μυθοπλασίας, ερμηνεύει την «πραγματικότητα» σύμφωνα με τους κώδικές της. Ωστόσο, ο ήρωας, ως γνήσιο τέκνο της Αγγλίας, την προειδοποιεί: «Θυμήσου τη χώρα και την εποχή στις οποίες ζούμε. Θυμήσου ότι είμαστε Άγγλοι – ότι είμαστε χριστιανοί... Μας προετοιμάζει εμάς η παιδεία μας για τέτοιες φρικαλεότητες;».²

Η ηρωίς, τελικώς «ξυπνά» από τα φρικτά, πλην όμως σαγηνευτικά οράματα του Άλλου της απέναντι όχθης, για να πέσει, ωστόσο, στην άλλη παγίδα, του *εθνικιστικού ονείρου*:

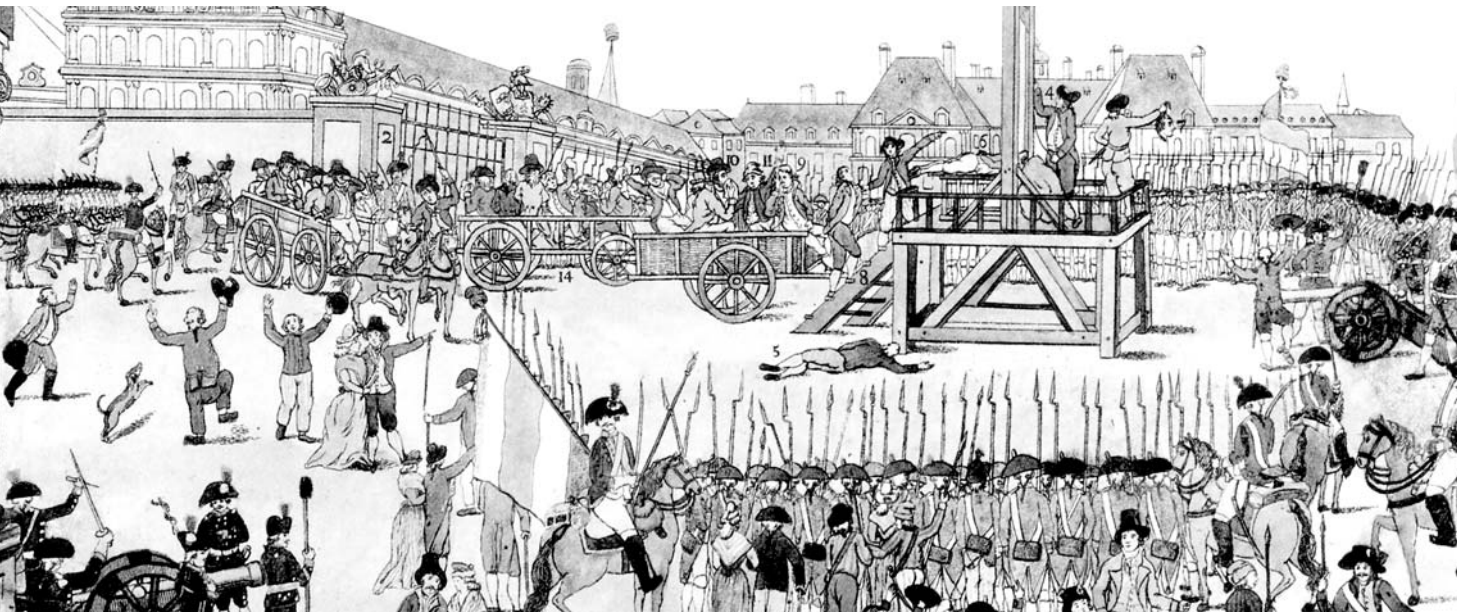
Τα οράματα του ρομάντζου είχαν πλέον παρέλθει. Η Κάθριν ήταν τελείως ξύπνια... Όσο γοητευτικά και αν ήταν τα έργα της Κυρίας Radcliffe και όλων των μιμητών της, ίσως δεν ήταν μέσα σ' αυτά που η ανθρώπινη φύση, τουλάχιστον στις μεσαιές κομητείες της Αγγλίας, θα έπρεπε να αναζητηθεί. Σ' ό,τι αφορά τις Άλπεις και τα Πυρηναία με τα πευκώδη δάση τους και τις διαστροφές τους, μπορεί η περιγραφή τους να ήταν ακριβής και η Ιταλία, η Ελβετία και η νότια Γαλλία μπορεί να ήταν τόσο γόνιμες σε φρικαλεότητες όσο εμφανίζονταν σε αυτά τα βιβλία... Όμως, στην Αγγλία δεν ήταν έτσι.³

Όπως είναι πρόδηλο, σ' αυτό το απόσπασμα η Τζέιν Όστιν εύστοφα μετατρέπει την αναπαράσταση της σκέψης της

ηρωίδας της σε σημαίον του εθνικιστικού κώδικα. Ωστόσο, τόσο τα θετικά όσο και τα αρνητικά σήματα του «εμείς» και «οι άλλοι», του «ρεαλισμού» και του «γοτθισμού», δεν παραπέμπουν σε καμιά «φύση» αλλά εμφανίζονται μέσα στο κείμενο ως ιδεολογικές κατασκευές. Αυθαιρέτως, λοιπόν, το αγγλικό, εθνικιστικό φαντασιακό κράτησε για τον εαυτό του «τα κοινά αισθήματα της κοινής ζωής», και εξακολούθησε να εκτοπίζει όλα τα παράφορα πάθη, τις διαστροφές και το υπερφυσικό

των αρχών της πολιτικής αντιπροσώπευσης στο αγγλικό Κοινοβούλιο και τις ριζοσπαστικές απαιτήσεις για κοινοβουλευτική μεταρρύθμιση, οι οποίες συχνά οδηγούσαν σε δυναμικές, λαϊκές κινητοποιήσεις.

Το δημοφιλές αφήγημα της χειραφέτησης, μαζί με την κοινωνική αναστάτωση που επέφερε η Βιομηχανική Επανάσταση, προκάλεσε, όπως είναι γνωστό, μια σφοδρή, πολιτική διαμάχη που πόλωσε την κοινή γνώμη στη Μεγάλη Βρετανία.

στην «άλλη» όχθη του Πορθμού. Εφεξής, τα μυθιστορηματικά είδη θα λειτουργούσαν ως *ιδεολογικοί τόποι* για την επένδυση πολιτικών και εθνικιστικών σημασιοδοτήσεων.

Το Φάντασμα

Η ΓΑΛΛΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ, όπως είναι γνωστό, ήταν ένα συμβάν που επηρέασε ριζικά το σύστημα των πολιτισμικών αναπαραστάσεων στην Ευρώπη και ήταν καθοριστικό σ' ό,τι αφορά την φαντασιακή αναδιάρθρωση του «Έθνους» και του «εθνικού υποκειμένου» στην Αγγλία. Το ουσιώδες σ' αυτή την αναδιάρθρωση ήταν το γεγονός ότι τα ιδεολογικά σήματα που αφορούσαν στο εθνικό υποκείμενο επαναπροσδιορίστηκαν με τέτοιο τρόπο ώστε να διαμορφώνουν τις φαντασιακές αναπαραστάσεις του με βάση τον ταξικό κώδικα. Έτσι, το τραυματικό αυτό γεγονός, το οποίο συγκλόνισε όλη την Ευρώπη, οδήγησε στην επεξεργασία ενός νέου συστήματος εθνικών στερεοτύπων στην Αγγλία, που κύριο στόχο είχε την ανάσχεση της κοινωνικής απειλής που αισθάνονταν οι ηγεμονικές τάξεις μετά τη Γαλλική Επανάσταση.

Συνακόλουθα, η δόξα του Έθνους έπαψε πλέον να αντανακλάται στο πρόσωπο του Βασιλέα και των ευγενών, και το «κάτοπτρο» στράφηκε προς τον απλό, εργαζόμενο πολίτη. Το γεγονός ότι το *υποκείμενο των χαμηλών τάξεων* καθόρισε τις φαντασιακές αναπαραστάσεις του εθνικού υποκειμένου, ίσως δεν είναι άσχετο με τη ριζική αμφισβήτηση, την εποχή εκείνη,

Το Έθνος χωρίστηκε σε δύο αντιμαχόμενες ομάδες, τους «Ιακωβίνους» και τους «Αντι-Ιακωβίνους», και ο πανικός που έσπειρε ο ριζοσπαστισμός στις ευκατάστατες τάξεις έστρεψε όλες τις προσπάθειές τους προς την εξουδετέρωση της απειλής μιας επικείμενης επανάστασης. Τα ισχυρά, κατασταλτικά μέτρα που υιοθέτησε το Κράτος ενισχύθηκαν στο ιδεολογικό επίπεδο από συγγραφείς και διανοούμενους, οι οποίοι έσπευσαν να υπερασπιστούν την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων, διαμορφώνοντας «μυθικές» αφηγήσεις για την εθνική παράδοση και παράγοντας τις κατάλληλες υποκειμενικότητες που απαιτούσαν η βιομηχανοποίηση, το *Laissez-faire* και ο εθνικισμός.⁴

Στην εβδομαδιαία επιθεώρηση *Ο Αντι-Ιακωβίνος*, ο αντιεπαναστατικός λόγος επιχείρησε να προωθήσει αυτή τη νέα, εθνική ταυτότητα, τον αναπαραστατικό πυρήνα της οποίας αποτέλεσε η παράδοση και το υποκείμενο της εργατικής τάξης. Έτσι στο *Διαφημιστικό Φυλλάδιο (Prospectus)* οι εκδότες δήλωναν πως ήταν αποκάλυπτα «μεροληπτικοί για την ΠΑΤΡΙΔΑ» στην οποία ζούσαν, γιατί ήταν «προκατειλημμένοι υπέρ των Θεσμών της, αστικών και θρησκευτικών». Θεωρούσαν εαυτούς «δεδηλωμένους, αποφασισμένους και άσπονδους εχθρούς των αρχών του ΙΑΚΩΒΙΝΙΣΜΟΥ, σε όλες τις μορφές και τις διαβαθμίσεις του, πολιτικές, ηθικές, δημόσιες και ιδιωτικές», είτε αυτές απειλούσαν ευθέως «την ανατροπή Κρατών», είτε υπονόμειαν σταδιακά «τα θεμέλια της οικιακής ευτυχίας».⁵

Στο δεύτερο τεύχος της *Επιθεώρησης* (Νοέμβριος 1797), οι εκδότες επιτέθηκαν σε εκείνη την άλλη αρχή των Ιακωβι-

στών, «την οποία ευλαβέστατα καλλιεργούν και ενδελεχώς διασπείρουν» και η οποία αναφέρεται «στην φυσική πάλη των ΠΤΩΧΩΝ και των ΠΛΟΥΣΙΩΝ». Υποστήριζαν πως «σε εκείνες τις τάξεις και τα στρώματα της κοινωνίας, που είναι το φυσικό αποτέλεσμα της πρωτογενούς διαφοράς ταλέντων και εργατικότητας μεταξύ των ανθρώπων, ο Ιακωβίνος δεν βλέπει παρά μια κλιμάκωση βίας και ωμότητας. Θεωρεί κάθε πλούσιο άνθρωπο καταπιεστή, και κάθε άτομο χαμηλότερης τάξης καταπιεζόμενο». Ο λόγος για τον οποίο ο Ιακωβίνος διακηρύσσει αυτές τις λεγόμενες «αλήθειες» και ψάχνει να βρει νέες αιτίες «ύβρων κατά της περηφάνιας της ιδιοκτησίας», είναι γιατί θέλει «να υποθάψει τη δυσαρέσκεια των υποδεέστερων τάξεων».⁶

Συνακόλουθα, οι Βρετανοί ριζοσπάστες αναπαρastaίνονταν ως προδότες της πατρίδας, ως ανήθικοι, αργόσχολοι απατεώνες, ως επικίνδυνοι δημαγωγοί, που μόνο στόχο είχαν να οδηγήσουν το Έθνος στην αναρχία και το κοινωνικό χάος, ενώ το γνήσιο τέκνο της Μεγάλης Βρετανίας, ως ένα ηθικό, φιλήσυχο, εργατικό άτομο, πιστό στα αφεντικά του και αδιάφορο για την ταξική θέση του στην κοινωνία. Ο σεβασμός για θρησκευτικούς, κοινωνικούς και πολιτικούς θεσμούς της Χώρας του, καθιστούσε αυτό το νομοταγές υπόδειγμα πολίτη τόσο τολμηρό ώστε να εκδηλώνει ανοικτά την αντίθεσή του στον παράλογο, χειραφετητικό λόγο τον οποίο εξήγαγε από τις όχθες του ο Άλλος και εισήγαγε λαθραίως στην Αγγλία με στόχο την υπονόμευση της κρατούσας ευταξίας.

Ο αντίλογος των Ιακωβινιστών στράφηκε κατά της φανταστικής αυτής εθνικιστικής ιδεολογίας, εκθέτοντας τα συντηρητικά, αντιανθρωπιστικά της κίνητρα και θέτοντας πάνω από τις διασπαστικές πρακτικές του Εθνικισμού το ιδεώδες μιας διεθνούς κοινότητας πολιτών – ιδεώδες το οποίο υποστηρίζεται «ένθερμα» αλλά φευ! επιλεκτικά και υποκριτικά από τους ισχυρούς των δικών μας καιρών! Ο Richard Price, στο *Λόγος για την Αγάπη της Χώρας μας*, υποστήριξε πως η αγάπη αυτή «δεν υποδηλώνει καμιά πεποίθηση της ανώτερης αξίας μιας χώρας απέναντι στις άλλες και καμιάν ιδιαίτερη προτίμηση για τους νόμους και το σύστημα διακυβέρνησής της». Γιατί, αν υποδήλωνε κάτι τέτοιο, η αγάπη της Χώρας «θα ήταν το καθήκον ενός πολύ μικρού μέρους της ανθρωπότητας!» Κατά τον Price, ο πατριωτισμός πρέπει να διαχωρίζεται «από εκείνο το πνεύμα της αντιπαλότητας και της φιλοδοξίας που είναι κοινό ανάμεσα στα έθνη» και το οποίο κατευθύνεται «από την αγάπη της κυριαρχίας, την επιθυμία της κατάκτησης και τη δίψα για μεγαλείο και δόξα, μέσω της εδαφικής επέκτασης και της υποδούλωσης γειτονικών χωρών».

Έτσι, υποστήριξε πως αντί «να παράγουμε σε κάθε Χώρα αισθήματα περιφρόνησης για τις άλλες Χώρες... θα έπρεπε να θεωρούμε τους εαυτούς μας πολίτες της οικουμένης και να φροντίζουμε να διατηρούμε ένα δίκαιο σεβασμό για τα δικαιώματα των άλλων Χωρών».⁷ Ο *Λόγος για την Αγάπη της Χώρας μας*, καταλήγει με μια «προφητική», πολιτική προειδοποίηση:

«Τρέμετε όλοι εσείς οι καταπιεστές του κόσμου! Ακούστε το προμήνυμα όλοι εσείς που υποστηρίζετε δουλοπρεπείς κυβερνήσεις και δουλοπρεπείς ιεραρχίες... πάψτε να ονομάζετε την ΑΝΑΝΕΩΣΗ καινοτομία... Αποδώστε στην αν-

θρωπότητα τα δικαιώματά της και συναινέστε στην τιμωρία των καταχρήσεων της εξουσίας, πρώτου καταστραφείτε μαζί εσείς και αυτή».⁸

Η ιδεολογική διαδικασία για την κατασκευή κοινωνικά παθητικών και υπάκουων υποκειμένων, συνεχίστηκε εντατικά σε όλη τη διάρκεια της βικτωριανής εποχής. Γιατί το φάντασμα της Επανάστασης δεν έπαψε να επιστρέφει και να στοιχειώνει την πολιτική σκηνή της Αγγλίας. Η Ιουλιανή επανάσταση του 1830, είχε μεν φέρει στην εξουσία την αριστοκρατία του χρήματος στη Γαλλία, είχε ωστόσο στρώσει και το δρόμο για την επανεμφάνιση εκείνου του άλλου αιμάτινου φαντάσματος – την επανάσταση του 1848. Όπως σημειώνει ο Μαρξ, σ' αυτή «την τρομερή εξέγερση... δόθηκε η πρώτη μεγάλη μάχη ανάμεσα στις δύο τάξεις που δίχασαν την νεωτερική κοινωνία. Ήταν μια μάχη για τη συντήρηση ή την εξολόθρευση του αστικού καθεστώτος».⁹ Και παρ' όλον ότι οι βροντώδεις κραυγές του προλεταριάτου «*Κάτω με τη μπουρζουαρζία!*» πήραν ως απάντηση την πολεμική κραυγή των αστών «*Τάξις!*» και τα πυρά που κατακρεοούργησαν το επαναστατημένο σώμα του,¹⁰ μολαταύτα, όπως παρατηρεί ο Μαρξ, «Μόνο μετά το βάπτισμα στο αίμα των επαναστατών του Ιουνίου η τρίχρωμη έγινε η σημαία της Ευρωπαϊκής επανάστασης – η κόκκινη σημαία».¹¹

Αυτά τα «φαντάσματα» και οι απειλητικές αντηχήσεις που έφταναν στην Αγγλία από την απέναντι όχθη, στοίχειωναν πολλές από τις αφηγήσεις των βικτωριανών μυθιστορημάτων. Έτσι, όπως έχω ήδη παρατηρήσει,¹² ο εθνικιστικός κώδικας που υποφώσκει στο μυθιστόρημα της Σάλροτ Μπροντέ *Jane Eyre*, αρθρώνεται πάνω στην αντίθεση επανάσταση/τάξη, από την οποία απορρέουν όλες οι αντιθετικές αναπαραστάσεις που αφορούν σε «φυσικές» και «αφύσικες» εθνικές, πολιτικές και φυλικές ταυτότητες. Στο κείμενο, η εξέγερση, η τρέλα και η σεξουαλικότητα συνιστούν απειλές που φτάνουν στην Αγγλία από το «εξωτερικό». Η τρελή σύζυγος του κυρίου Ρότσεστερ είναι Κρεολή, ενώ η μικρή του κόρη Αντέλ, φρούτο μιας παράνομης σεξουαλικής σχέσης με μια Γαλλίδα θεατρίνα, σώζεται από την ηθική καταστροφή όταν μεταφέρεται «από το βόρβορο και τη λάσπη του Παρισιού, προκειμένου να μεγαλώσει καθαρή στην ευεργετική γη ενός αγγλικού, εξοχικού κήπου».¹³ Χάρη στις ηθικές προσπάθειες της γκυοβερνάνας της Jane Eyre, και σε μια «σωστή, αγγλική εκπαίδευση, η οποία διόρθωσε σε μεγάλο βαθμό τα γαλλικά της ελλωτώματα», η μικρή Αντέλ μεταμορφώθηκε «σε μιαν υπάκουη, μελίχια, ηθικών αρχών»¹⁴ σεμνή κόρη.

Συνεπώς, όπως παρατηρεί ο David Thompson, «αν και η απειλή της βίας ήταν συχνά παρούσα, και πολλές φορές η ίδια η βία... οι άρχουσες τάξεις της Αγγλίας έδειξαν πολύ μεγαλύτερη επιδεξιότητα, διπλωματία και πολιτική δεινότητα, απ' ό,τι οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, προκειμένου να αποφύγουν την επανάσταση». Σ' ό,τι αφορά τις χαμηλές τάξεις, εκτός του ότι είχαν κληρονομήσει ένα σεβασμό «για την αυτοβοήθεια και τη συνταγματική κινητοποίηση», είχαν επίσης κληρονομήσει «ένα πνεύμα υπομονής και ανεκτικότητας που τις κράτησε μακριά από “την κόκκινη αλόγιστη μανία του

Σηκουάνα».¹⁵ Η συμβολή της Μυθιστορίας στη ματαίωση αυτής της «κόκκινης μανίας» δεν θα πρέπει να υποτιμηθεί.

Μια Ιστορία δύο Πόλεων

Η ΙΣΧΥΡΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ του Ντίκενς ως κοινωνικού κριτικού στα μυθιστορήματά του δεν μπορεί να αμφισβητηθεί. Ωστόσο,

φέρονται σε τίποτα παρά μόνο στο γεγονός ότι οι ίδιοι αποτελούν *σημεία των καιρών*:

Ήταν ο καλύτερος όλων των χρόνων, ήταν ο χειρότερος όλων των χρόνων, ήταν ο αιών της σοφίας, ήταν ο αιών της βλακειάς, ήταν η εποχή της πίστεως, ήταν η εποχή της δυσπιστίας, ήταν η περίοδος του Φωτός, ήταν η περίοδος του Σκότους, ήταν η άνοιξη της ελπίδας, ήταν ο χειμώνας της απελπισίας, τα πάντα ήταν μπροστά μας, τί-

όπως έχει παρατηρηθεί, «η γιατρεία που πρέσβευε ήταν η χριστιανική φιλανθρωπία και η καλοκάγαθη ευεργεσία», με αποτέλεσμα να πλησιάζει περισσότερο προς τον Άη Βασίλη παρά τον Καρλ Μαρξ».¹⁶ Από τα μυθιστορήματά του, τρία αφορούν άμεσα τον κίνδυνο της κοινωνικής επανάστασης: το *Barnaby Rudge* (1841), που εστιάζεται στον περίφημο ξεσηκωμό του «όχλου» από τον Λόρδο Γκόρντον το 1779, το *Hard Times* (1854), ένα βιομηχανικό μυθιστόρημα όπου, σε αντίθεση με τους δημαγωγούς συνδικαλιστές, ο εργάτης ήρωάς του είναι υπόδειγμα του πνεύματος «της υπομονής και της ανεκτικότητας», και το *A Tale of two Cities* (1859), ένα ιστορικό μυθιστόρημα του οποίου η δράση τοποθετείται στα χρόνια της Γαλλικής Επανάστασης, και με το οποίο θα ασχοληθούμε εδώ.

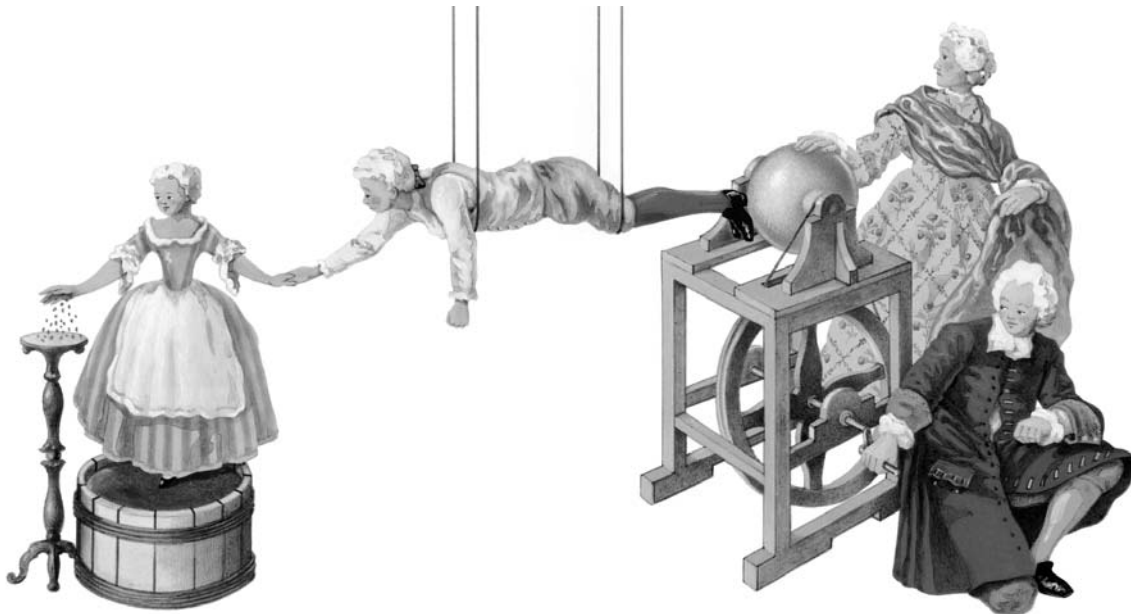
Το *Μια Ιστορία των δύο Πόλεων*, αφορά το Λονδίνο και το Παρίσι λίγα χρόνια πριν και κατά τη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης. Όπως είναι γνωστό, ο Ντίκενς ήταν μάστορας στην ύφανση ιδεολογικών λόγων και μοτίβων εντός του μυθιστορηματικού του κοσμοειδώλου. Έτσι, στο πρώτο κεφάλαιο, που φέρει τον τίτλο *Η Περίοδος*, η εθνικιστική ιδεολογία μοιάζει απύσχα, αφού η αφήγηση εστιάζεται περισσότερο στις ομοιότητες παρά στις διαφορές που παρουσίαζαν οι δύο πόλεις το 1775. Αυτές οι ομοιότητες, οι οποίες τονίζονται από την περιεκτική αντωνυμία «εμείς», οφείλονται στο συγκεκριμένο, διανοητικό «πνεύμα» της εποχής εκείνης, ένα πνεύμα το οποίο χαρακτηρίζεται από την πληθώρα αντιθετικών, υπερβολικών λόγων, που αναίρουν ο ένας τον άλλο, και που δεν ανα-

ποτα δεν υπήρχε μπροστά μας, όλοι πηγαίναμε κατευθείαν στον Ουρανό, όλοι πηγαίναμε κατευθείαν προς την αντίθετη κατεύθυνση – κοντολογίς, η περίοδος ήταν τόσο όμοια με τη σημερινή, ώστε ορισμένες από τις πλέον θορυβώδεις αρχές επέμεναν πως έπρεπε να εκληφθεί, για καλό ή για κακό, εις τον υπερθετικό βαθμό της συγκρίσεως και μόνον.¹⁷

Αυτή η πνευματική «θολούρα», όπως σημειώνει ο αφηγητής, χαρακτήριζε όχι μόνο τον παρελθόντα χρόνο του αφηγήματος, αλλά και τον παρόντα χρόνο της αφήγησης. Ωστόσο, είναι περιεργό πως ενώ τοποθετείται κριτικά απέναντι στην κενότητα και το ύφος αυτών των λόγων, ο δικός του ο λόγος υιοθετεί ακριβώς αυτόν τον τρόπο της «υπερβολής» και της προφητείας. Αυτοί οι αντικατοπτρισμοί μιας επερχόμενης «κρίσης», που συνδέουν τον παρόντα με τον παρελθόντα χρόνο και την Αγγλία με τη Γαλλία, είναι, όπως επισημαίνει ο αφηγητής, αποτέλεσμα της παράλυσης του πολιτικού συστήματος και της αδιαφορίας των ηγεμονικών τάξεων για την αθλιότητα που προξενούν στους λαούς τους.

Προκειμένου, λοιπόν, να σημασιολογήσει το χάσμα που χωρίζει τον κόσμο των αριστοκρατών από αυτόν του λαού, ο Ντίκενς επιλέγει το αφηγηματικό είδος του *παραμυθιού* και το αντιστοιχεί με το θαυμαστό κόσμο των βασιλέων και των ευγενών. Έτσι, το αφηγηματικό αυτό είδος επενδύεται *ιδεολογικά* και καθίσταται *διπλότυπο* του αναπαραστατικού περιεχομένου του:

Ήταν ένας βασιλιάς με μεγάλο σαγόνι και μια βασίλισσα με άχαρο πρόσωπο στο θρόνο της Αγγλίας· ήταν ένας βασιλιάς με μεγάλο σαγόνι και μια βασίλισσα με χαριτωμένο πρόσωπο στο θρόνο της Γαλλίας. Και στις δύο χώρες ήταν καθαρό σαν κρύσταλλο στους Λόρδους του Κράτους, οι οποίοι ελέγχανε τα ψάρια και τα ψωμιά, πως τα πράγματα γενικώς είχαν τακτοποιηθεί διά παντός (35). Εκείνοι οι δύο με τα μεγάλα σαγόνια, κι εκείνες οι

δύο με τα άχαρο και το χαριτωμένο πρόσωπο, βάδιζαν αμέριμνα και εκτελούσαν τα ελέω Θεού δικαιώματά τους δεσποτικά (37).

Σίγουρα, στα χρόνια της Απόλυτης Μοναρχίας οι δεσμοί που ένωναν τους βασιλικούς οίκους και τους ευγενείς ήταν πολύ πιο ισχυροί από εκείνους που τους έδεναν με το έθνος. Για το λόγο αυτό, η Αγγλία και η Γαλλία προσδιορίζονται στην αρχή του κειμένου ως «αδελφές» (36).

Ωστόσο, όταν ο αφηγητής στρέφεται προς τον υπόλοιπο «κόσμο», προκειμένου να αναπαραστήσει τις πραγματικές συνθήκες ζωής των εξαθλιωμένων ανθρώπων που ζούσαν στις δύο μεριές του Πορθμού, η εθνικιστική ιδεολογία αρχίζει να καθοδηγεί το βλέμμα και το λόγο του: δεν είναι πλέον οι «ομοιότητες» αλλά οι «διαφορές» ανάμεσα στα δύο βασίλεια που διακρίνονται. Παραδόξως, ωστόσο, αυτές οι «εθνικές» διαφορές δεν εντοπίζονται στο αντικείμενο της αναπαράστασης αυτό καθαυτό, αλλά εμφανίζονται στους ρητορικούς τρόπους που επιλέγει ο αφηγητής για τους σκοπούς της περιγραφής του. Έτσι, όταν περιγράφει τις απάνθρωπες συνθήκες κάτω από τις οποίες ζει ο λαός της Γαλλίας, ο λόγος του αφηγητή ενδύεται τη ρητορική του φανταστικού και του ανοίκειου. Οι σκοτεινές, απόκοσμες, δυσοίωνες εικόνες και μεταφορές του, συντάσσουν ένα εφιαλτικό τοπίο εντός του οποίου το συλλογικό σώμα εμφανίζεται σπαραγμένο και κατακρεουργημένο, μια σάρκινη επιφάνεια πάνω στην οποία η Εξουσία χαράζει *ad libitum* την αυθαίρετη ισχύ της. Θαμμένη οργή

φαίνεται να ελλοχεύει κάτω από τη συνωμοτική σιωπή του καταπιεσμένου λαού, ο οποίος εμφανίζεται με τις αλληγορικές μορφές του «Ξυλοκόπου Ολέθρου» και του «Αγρότη Θανάτου». Μορφές, οι οποίες είναι έτοιμες να πλημμυρίσουν τη Γαλλία με αδελφικό, φονικό αίμα.

Μόλις όμως περνάμε στην απέναντι, στην αγγλική όχθη, ο ρητορικός τρόπος του αφηγητή ως εκ θαύματος μεταμορφώνεται. Αν και ο ίδιος παραδέχεται πως στην Αγγλία, «ο βαθμός

της τάξης και της προστασίας δεν άφηνε περιθώρια για εθνική καυχησιολογία» (36), μολαταύτα, ο λόγος του απεκδύεται τους τρόπους του ανοίκειου και του φανταστικού και ενδύεται αυτούς του καρναβαλικού. Συνακόλουθα, το αντικείμενο της αναπαράστασης «καλύπτεται» από το πέπλο των εθνικιστικών προθέσεων και οι σκληρές πραγματικότητες, αν δεν αποκρύπτονται, τουλάχιστον «ελαφρύνονται» από τη σάτιρα και το μπουρλέσκο. Η επαναληπτική χρήση των ρητορικών σχημάτων του οξύμορου και της σύλληψης, συμβάλλουν στην κατασκευή της εικόνας ενός καρναβαλικού, αναποδογυρισμένου κόσμου! Αρκεί, λοιπόν, μια μεταστροφή της ρητορικής τεχντροπίας και η Αγγλία εμφανίζεται ως χώρα πολύ πιο ανθρώπινη, πολύ πιο «φυσική» και αγαπητή από την αλλόκοτη, εφιαλτική Γαλλία!

Εφεξής, ο εθνικιστικός κώδικας θα ρυθμίσει ανενδοίαστα όλα τα επίπεδα αυτού του διχασμένου κειμένου. Καθώς ο απώτερος στόχος του είναι να καταπολεμήσει τη θανατερή σαγήνη που εξασκεί ο επαναστατημένος Άλλος πάνω στο εθνικό σώμα, απειλώντας να διαλύσει, μέσω εσωτερικών, κοινωνικών διαιρέσεων, τη φαντασιακή του «ομοιογένεια», η αφήγηση δεν θα πάψει να τονίζει τους «φυσικούς» δεσμούς που ενώνουν το Βρετανικό Έθνος σε μια οικογένεια, σε αντίθεση με το ετερογενές, κοινωνικά διχασμένο σώμα του γαλλικού λαού. Συνακόλουθα, το σύστημα των αναπαραστάσεων θα δομηθεί με βάση το αντιθετικό ζεύγος *Επανάσταση/Τάξη*, έτσι ώστε η ανώτερη, πολιτισμική ταυτότητα του αγγλικού υποκειμένου ν' αντιπαρατεθεί με την ζωώδη, αντικοινωνική

ταυτότητα του επαναστατημένου Άλλου. Με τον τρόπο αυτό, το κείμενο χαράζει τα ιδεολογικά όρια τα οποία εξασφαλίζουν ότι η απειλή της επανάστασης δεν βρίσκεται εντός αλλά εκτός του εθνικού σώματος της Αγγλίας. Έτσι, κάθε τι που σηματοδοτεί τη «μη-βρετανικότητα» πρέπει να εγείρει την αποστροφή του αναγνώστη, κάθε τι τη «βρετανικότητα», την εθνική του υπερηφάνεια.

Πολύ σχηματικά, στο επίπεδο της χωρικής διάταξης ο εθνικιστικός κώδικας εστιάζεται σε σημεία που σηματοδοτούν την αστική, ανθρωπιστική και ηθική υπεροχή του Λονδίνου έναντι του Παρισιού. Η παραδοσιακή, αξιόπιστη τράπεζα Τέλσον, υψώνεται απέναντι στην τρομερή Βασίλλη, ενώ το επιβλητικό, δικαστικό μέγαρο του Λονδίνου απέναντι στη δημόσια πλατεία όπου οι επαναστατικές επιτροπές δικάζουν με τη βοήθεια της γκιλοτίνας. Το γαλήνιο, χαριτωμένο, μεσοαστικό σπίτι της ηρωίδας, μαζί με το πεντακάθαρο, φτωχικό υπόγειο της κυρίας Κράντσερ, αντιπαρατίθενται με την ταβέρνα-φιδοφωλιά της σιβυλλικής Μαντάμ Ντεφάρζ και τον σκοτεινό, πέτρινο πύργο του διαβολικού Μαρκησιού. Η αστική ιδιωτική σφαίρα της θηλυκότητας συμβολίζει την εξέλιξη και την ανωτερότητα του αγγλικού πολιτισμού, ενώ η παντελής απουσία του ιδιωτικού χώρου στην απέναντι πλευρά, συμβολίζει την παλινδρόμηση στο αρχέγονο στάδιο της κοινωνίας της αγέλης.

Τα ίδια αντιθετικά ζεύγη θα καθορίσουν και το σύστημα των χαρακτήρων. Η ηρωίδα, της αγγλικής πλευράς, αντιπροσωπεύει το ακραίο πρότυπο της θετικής θηλυκότητας, ενώ της γαλλικής πλευράς, τη χαοτική και επικίνδυνη ετερότητα του γυναικείου φύλου. Οι ηθικές αξίες της εργατικότητας, της αφοσίωσης και της ανιδιοτέλειας, που εκπροσωπεί ο υπάλληλος της αγγλικής τράπεζας Τζάρβις Λόρρι, θα αντιπαρατεθούν με το μεθυσμένο, επαναστατημένο σώμα του γαλλικού όχλου. Όσον αφορά τους εκ Γαλλίας χαρακτήρες που έχουν βρει πολιτικό άσυλο στην Αγγλία, αν δεν προέρχονται από την αστική τάξη, φαίνεται να συμμερίζονται απολύτως τις αξίες της.¹⁸

Όπως έχει επισημανθεί, η εμφάνιση της φαντασιακής ταυτότητας του εθνικού υποκειμένου προϋποθέτει την εμφάνιση του αστικού υποκειμένου ως κατηγορίας. Πράγματι, διαβάζοντας το *Μια Ιστορία Δύο Πόλεων*, θα νόμιζε κανείς πως η μεσαία τάξη και το συμπλήρωμά της η μικρομεσαία, ήταν οι μόνες υπαρκτές τάξεις στο κοινωνικό σύστημα της Αγγλίας εκείνη την εποχή! Αυτό, ωστόσο, που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι τα ταξικά κριτήρια με βάση τα οποία η εθνικιστική ιδεολογία μοιράζει τους μυθιστορηματικούς ρόλους. Θα παρατηρήσουμε ότι η εξέλιξη της πλοκής εξαρτάται κυρίως από την ενεργητική δράση των χαρακτήρων που προέρχονται από την μικροαστική τάξη, οι οποίοι δρουν ανιδιοτελώς προκειμένου να προασπίσουν τα συμφέροντα και την ευτυχία των εργοδοτών τους. Στο επίπεδο του εθνικιστικού φαντασιακού, αυτό το οποίο επιθυμεί να σηματοδοτήσει το κείμενο είναι ότι οι πολίτες που υπηρετούν την άρχουσα τάξη δρουν με ελεύθερη τη βούλησή τους και είναι έτοιμοι, με οποιοδήποτε προσωπικό κόστος, να υπερασπιστούν τους ανώτερους τους και τους θεσμούς του Έθνους. Πιστοί στα

αφεντικά τους, αυτοί οι μυθιστορηματικοί μικροαστοί –ανάλογα των οποίων μάταια θα αναζητήσει να βρει στην «απέναντι» όχθη ο αναγνώστης– συνιστούν τη ραχοκοκκαλιά και εγγυώνται τη δόξα του αγγλικού Έθνους.

Έτσι, στις παράλογες κραυγές του γαλλικού όχλου για *Ελευθερία, Αδελφότητα, Ισότητα*, αυτοί οι νομιμόφρονες Άγγλοι πολίτες αντιπαραθέτουν τις ιερές αξίες της *Ιδιοκτησίας, της Οικογένειας, της Θρησκείας*. Ο κύριος Λόρρι, ο οποίος δηλώνει: «ανήκω στην τράπεζα *Θρησκείας*. Ο κύριος Λόρρι, ο οποίος δηλώνει: «ανήκω στην τράπεζα Τέλσον» (41, πλάγια δικά μου), και η ανδροπρεπής παρθένος Μις Προς, αφοσιωμένη γκουβερνάντα της Αγγελικής Λουσί, αποτελούν τα προπύργια της Αγγλίας, όπως και του αφηγήματος. Όσον αφορά τον περιθωριακό «μυοέμ» Σίντνεϊ Κάρτον, σωσία του προσχωρήσαντος στην αστική τάξη Γάλλου ευγενούς, η πορεία του προς την γκιλοτίνα, προκειμένου να σώσει την άγια αγγλική οικογένεια, τον μεταφέρει αυτομάτως από το κοινωτικό περιθώριο στο κέντρο της ουράνιας σφαίρας.

Σε όλα τα μυθιστορήματα, ιδιαίτερα σε όσα υφαίνονται γύρω από κάποια πλοκή, υπάρχει ένας χαρακτήρας ο οποίος λειτουργεί ως ο γεννήτωρ του αφηγήματος. Στο *Μια Ιστορία Δύο Πόλεων* τη λειτουργία αυτή αναλαμβάνει ο τραπεζικός υπάλληλος κύριος Λόρρι, ο οποίος, με τη βοήθεια της γκουβερνάντας και του περιθωριακού Σίντνεϊ Κάρτον, φέρνει σε αίσιο τέλος την πλοκή. Αυτή η μετατόπιση της αφηγηματικής ευθύνης από τους κύριους στους δευτερεύοντες χαρακτήρες, αποτελεί μια επιδέξια ιδεολογική στρατηγική, αφού στόχο έχει να προβάλει εθνικά πρότυπα τα οποία όχι μόνο δεν στιγματίζονται από ταξικούς ανταγωνισμούς, αλλά παλεύουν σθεναρά για τη διατήρηση της ισχύουσας τάξης πραγμάτων.

Η αφηγηματική πλοκή την οποία αναλαμβάνουν εδώ οι δευτερεύοντες χαρακτήρες, αν και αφορά την *ιδιωτική* οικογενειακή σκηνή, φέρει τη μεγάλη ευθύνη ν' αντιπαρατεθεί με το αμειλικτο, μεγαλειώδες αφήγημα της Ιστορίας. Η τελική νίκη του *ιδιωτικού* επί του *συλλογικού* και του *μυθιστορηματικού* επί του *ιστορικού* κατευνάζει την ανασφάλεια και αγωνία του βικτωριανού αστού αναγνώστη και του προσφέρει τη φανταστική εκπλήρωση της επιθυμίας του για την επικράτηση του νόμου και της τάξης. Τελικά, ο ιδεολογικός στόχος αυτής της νικηφόρας ιδιωτικής ιστορίας είναι να πείσει πως οι «αντηχήσεις» και «τα πατήματα» του γαλλικού Φαντάσματος που στοίχειωναν την Αγγλία, «θα σιγήσουν για πάντα» (399). Γιατί, «τα πατήματα αυτά ηχούσαν στο νου τους όπως τα πατήματα ανθρώπων οι οποίοι, ορμητικοί κάτω από μια κόκκινη σημαία και με την πατρίδα τους σε άμεσο κίνδυνο, μεταμορφώθηκαν σε άγρια θηρία από ένα τρομακτικό μάγευμα που τους κρατούσε δέσμιους, επίμονα, για καιρό (263).

Η Ανεξιστόρητη Ιστορία

ΑΠΟ ΤΟΤΕ ΠΟΥ Ο ΟΥΟΛΤΕΡ ΣΚΩΤ εγκαινίασε το είδος, το Ιστορικό Μυθιστόρημα χρησιμοποιήθηκε συχνά ως μέσο για τη μετάθεση των κοινωνικών και πολιτικών αναταραχών μιας εποχής στο παρελθόν, σε μια προσπάθεια να διασκεδαστεί η πα-

ρούσα απειλή. Στις περιπτώσεις αυτές, ως σταθερό στοιχείο της μυθιστορηματικής δομής εμφανιζόταν ο αναπαραστατικός κώδικας που αφορούσε τον Άλλο, του οποίου η ιδεολογική λειτουργία εστιαζόταν στη «δαίμονοποίηση» και περιθωριοποίηση του ενθουσιώδους, επαναστατημένου υποκειμένου και στην προβολή του στερεοτύπου ενός συνετού, νομοταγούς, αστικού υποκειμένου.

Στον Ουόλτερ Σκωτ, αυτή η μετάθεση κοινωνικών προ-

θρώνει το μυθιστορηματικό του κοσμοείδωλο με βάση το φιλελεύθερο, φιλοσοφικό μοντέλο της Ιστορίας, ο Ντίκενς υιοθετεί το ασυνεχές, καταστροφικό μοντέλο – επιλογή η οποία έρχεται σε κατάφωρη αντίφαση με την φιλελεύθερη ιδεολογία της προόδου που επιθυμούσε να προάγει.

Όπως αναφέραμε, στο *Μια Ιστορία Δύο Πόλεων* ο Ντίκενς προβάλλει, τόσο στον τίτλο του μυθιστορήματος, όσο και στο πρώτο του κεφάλαιο ως πρωταγωνιστές του μύθου τις δύο

βλημάτων του παρόντος σε περιόδους κοινωνικής αναταραχής του παρελθόντος, υλοποιείται, σε ορισμένα μυθιστορήματά του, μέσω της φαντασίωσης ενός προ-κοινωνικού, φαλλικού, θηλυκού σώματος. Το τερατώδες αυτό σώμα, που σηματοδοτεί το επαναστατημένο σώμα, εμφανίζεται ως το άλλο της εκπολιτισμένης οικιακής θηλυκότητας και εγγράφεται στον μυθικό χρόνο της ανοίκειας, αρχέγονης καταγωγής του ανθρώπου. Συνακόλουθα, η *Επανάσταση* σηματοδοτεί την επιστροφή αυτού του απειλητικού «απωθημένου», το οποίο η μυθιστορία καλείται να «εξορκίσει». Μία από τις αφηγηματικές στρατηγικές που εγκαινιάζει ο Σκωτ για το σκοπό αυτό, είναι η επίμονη προβολή των ανθρωπολογικών διαφορών που χωρίζουν την φωτισμένη εποχή του χρόνου της αφήγησης από την αναρχική εποχή του ιστορικού χρόνου του αφηγήματος. Στόχος αυτής της στρατηγικής είναι να καταδειχθεί έμμεσα η παραφροσύνη των εξεγερθέντων του παρόντος στην προσπάθειά τους να αφηφίσουν το ανέκκλητο της προόδου και της ιστορίας.¹⁹

Στο *Μια Ιστορία Δύο Πόλεων*, ο Ντίκενς εφαρμόζει πιστά το παράδειγμα του Σκωτ, ωστόσο δεν καταφέρνει να κατασκευάσει ένα «αυθεντικό», ιστορικό μυθιστόρημα που θα στηρίζει τις παραπάνω ιδεολογικές σημασιολογήσεις. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι δεν τηρεί, όπως ο Σκωτ, τη δέουσα απόσταση που επιβάλλει η στρατηγική της οριοθέτησης, η οποία διακρίνει τις σημασιολογικές και υφολογικές διαφορές που χωρίζουν το χρόνο της αφήγησης από το χρόνο του αφηγήματος. Επιπλέον, σε αντίθεση με τον Σκωτ, ο οποίος αρ-

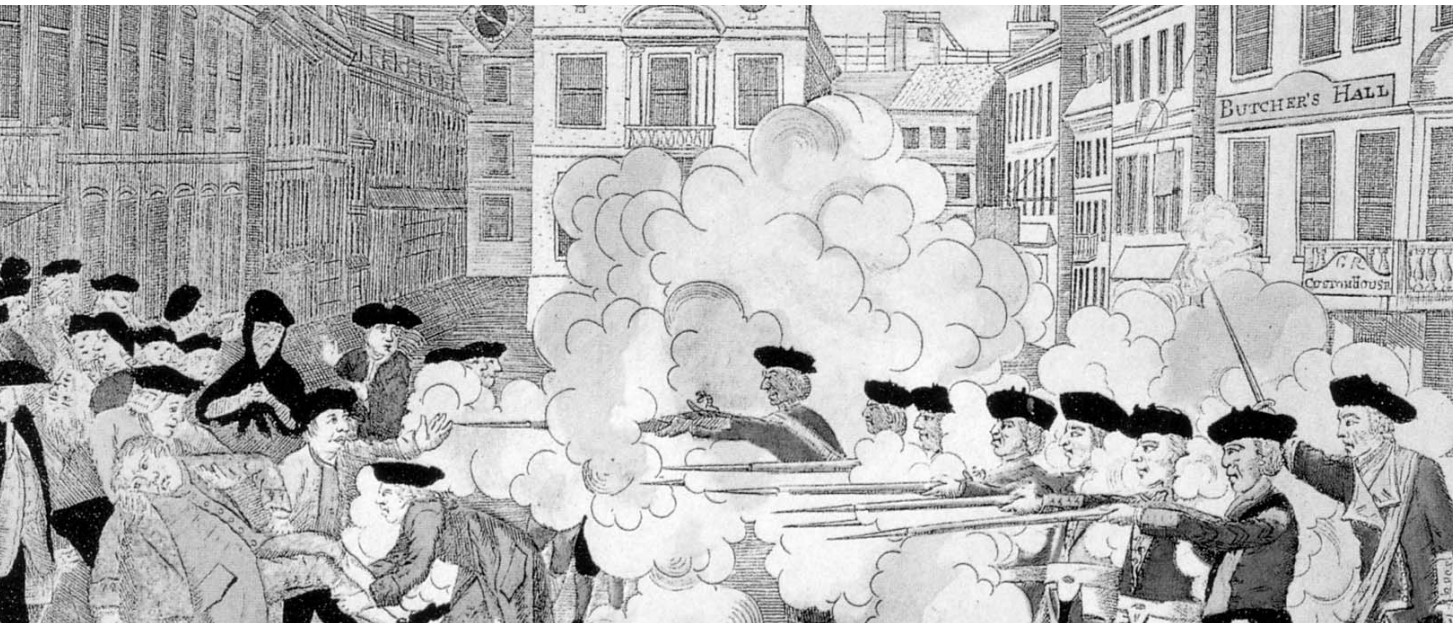
«Πόλεις». Θα υπέθετε, λοιπόν, κανείς πως ακολουθεί πιστά μία από τις βασικότερες αρχές του ιστορικού μυθιστορήματος, συγκεκριμένα, αυτήν που υπαγορεύει πως οι ιστορικές, κοινωνικές και πολιτισμικές δυνάμεις είναι αυτές που καθορίζουν την πλοκή και την εξέλιξη της ιδιωτικής ζωής των χαρακτήρων, καθώς και τις «θέσεις» που αυτοί θα καταλάβουν ως υποκείμενα στο μυθιστορηματικό κοσμοείδωλο. Ωστόσο, ακριβώς το αντίθετο φαίνεται να ισχύει εδώ. Γιατί, όταν τελικά η σκοτεινή, διδακλώδης πλοκή του μύθου λύεται, ο αναγνώστης συνειδητοποιεί πως δεν ήταν οι σαρωτικές δυνάμεις της Ιστορίας και η κοινωνική συγκυρία που καθόρισαν την πορεία και τη μοίρα των χαρακτήρων, αλλά, αντιθέτως, πως ήταν τα προσωπικά τους κίνητρα και οι ιδιωτικοί τους στόχοι που διαμόρφωσαν και καθοδήγησαν τη φορά της Ιστορίας! Συνεπώς, το μυθιστόρημα αυτό ως «ιστορικό» παρουσιάζει μια δομική αντίφαση, αφού η ισχύς της ιδιωτικής σφαίρας είναι αυτή που κυριαρχεί και καθορίζει την ευρύτερη δημόσια σφαίρα.

Αυτή η χειρονομία της δομικής αντιστροφής, δεν οφείλεται μόνο σε ιδεολογικά κίνητρα. Αποκαλύπτει, επίσης, και μιαν υποσυνείδητη επιθυμία του συγγραφέα και της εποχής του: συγκεκριμένα, την *απώθηση*, την *εξάλειψη* της Επανάστασης από τα Χρονικά της Ιστορίας. Έτσι, η συλλογική βούληση του επαναστατημένου λαού της Γαλλίας αναπαρασταίνεται στο κείμενο ως να μην έχει ενεργοποιηθεί από τις ιστορικές δυνάμεις της πάλης των τάξεων, αλλά από τα κρυφά σχέδια ιδιωτικών, εκδικητικών κινήτρων που αφορούν τις φιλήδονες ορέξεις ενός έκφυλου ευγενούς! Η Μαντάμ Ντεφάρζ, το τερατώ-

δες γυναίκο που προσωποποιεί την Επανάσταση, η μαινάς που οδηγεί τα πλήθη προς την κατάληψη της Βασιλίας, δεν δίνει φράγκο για τη νέα φιλοσοφία και τη χειραφέτηση των δούλοπαροίκων. Ένοια της είναι να πάρει εκδίκηση για τη σεξουαλική κακοποίηση και το θάνατο που επέφερε στην πτωχή αδελφή της ο ασελγής Μαρκήσιος!

Αυτή η στρατηγική της αντιστροφής, όπου το μεγαλειώδες αφήγημα της Ιστορίας εμφανίζεται εξαρτημένο από την

γος του «ρομάντζου» και του ρομαντισμού γενικότερα, καθώς και της «προφορικής ιστορίας», σηματοδοτούν τη συντηρητική φύση κοινωνικών νοοτροπιών, οι οποίες συχνά βραδυπορούν σε σχέση με τις σαρωτικές αλλαγές που επιφέρει η Ιστορία στην κοινωνία. Ο Waverley, ο οποίος έχει γαλουχηθεί από τα ρομάντζα, προβάλλει πάνω στην πραγματικότητα τις ρομαντικές του ψευδαισθήσεις και εμπλέκεται από τους νοσταλγούς υποστηρικτές του έκπτωτου βασιλιά Καρόλου

πορεία μιας ιδιωτικής, «οικιακής» πλοκής, και η συλλογική βούληση του λαού από τις μηχανογραφίες ενός ατομικού εγώ, ήταν δημοφιλέστατη στη βικτωριανή μυθιστορία. Αφ' ενός, υποβίβαζε τη σημασία της απειλητικής κοινωνικής αναταραχής και αφ' ετέρου, δικαίωνε την αστική ιδεολογία του ατομισμού. Έτσι, στο επίπεδο του φαντασιακού, οι νόμοι της ιστορικής αλλαγής καταστέλλονταν, το επαναστατημένο κοινωνικό υποκείμενο εξευτελιζόταν και η κρατούσα τάξι πραγμάτων έμενε ανέπαφη. Το αστικό αναγνωστικό κοινό μπορούσε να κοιμάται με ήσυχη τη συνειδήσή του και να παραμένει βέβαιο για το λαμπρό μέλλον του Έθνους. Παραδόξως, από τον Σκωτ στο Ντίκενς η λειτουργία του Ιστορικού Μυθιστορήματος μεταβλήθηκε άρδην: Γιατί, αντί να προβάλλει τους καθοριστικούς μηχανισμούς της Ιστορίας, έφτασε στο σημείο να τους αποκρύβει! Σε τελευταία ανάλυση, ως «ιστορικό» μυθιστόρημα το *Μια Ιστορία Δύο Πόλεων* αυτοακυρώνεται.

Αναφέρθηκε πριν πως μια αφηγηματική στρατηγική που εφαρμόζει συχνά ο Ντίκενς, είναι αυτή στην οποία είδη και ρητορικοί τρόποι καθίστανται «διπλότυπα» του αντικειμένου της αναπαράστασης. Την αφηγηματική αυτή στρατηγική την εφάρμοσε πρώτος ο Ουόλτερ Σκωτ στο περίφημο ιστορικό του μυθιστόρημα *Waverley*, αλλά με μια μεγάλη διαφορά. Γιατί εκεί ο Σκωτ χρησιμοποίησε τα αντιθετικά είδη *ρομάντζο/ρεαλισμός* και *προφορική ιστορία/γραπτό ντοκουμέντο*, προκειμένου, ωστόσο, να καταδείξει το ιστορικό χάσμα που χωρίζει τον παρελθόντα χρόνο του αφηγήματος από τον παρόντα χρόνο της αφήγησης. Έτσι, εντός του μυθιστορήματος, ο λό-

Στούαρτ σε επικίνδυνες περιπέτειες για μάταιες καθεστωτικές ιδέες. Η εξέλιξη του μύθου θα λειτουργήσει και ως «σχολή εμπειρίας», αφού θα οδηγήσει τόσο τον αφελή ήρωα όσο και τη Σκωτία από το «ηρωικό» ρομαντικό παρελθόν, στην ώριμη αποδοχή του πεζού αντι-ηρωικού κόσμου της εξελιγμένης σύγχρονης κοινωνίας.

Ο Ουόλτερ Σκωτ, όπως αναφέραμε, κρατάει συστηματικά την κριτική απόσταση που χωρίζει το λόγο του αφηγητή από το ιστορικό αντικείμενο που αναπαράσταινει. Η χρονική θέση από την οποία εκφέρεται ο λόγος που ουδέποτε εγκαταλείπεται, έτσι ώστε ο ίδιος ο λόγος του και όχι το αναπαραστατικό του περιεχόμενο να συγκροτεί τη διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στο παρελθόν και το παρόν. Έτσι, η *ρηματική απόσταση* του αφηγητή έρχεται να αποτελέσει την αξιωματική αρχή κάθε μυθιστορήματος που επιδιώκει να χαρακτηριστεί ως «ιστορικό».

Όπως ο Σκωτ, έτσι και ο Ντίκενς χρησιμοποιεί δύο αντιθετικά αφηγηματικά είδη. Ωστόσο, εδώ δεν λειτουργούν ως δείκτες του ιστορικού χρόνου, αλλά ως μετωνυμίες που εξυπηρετούν τον εθνικιστικό κώδικα. Τα είδη που επιλέγει ο Ντίκενς είναι το *φανταστικό*, που θα χαρακτηρίσει την επαναστατική χλωτική κατάσταση της Γαλλίας, και το *οικιακό* (Domestic), που θα χαρακτηρίσει την «πολιτισμένη» Αγγλία. Προκειμένου να αποφύγει την κατηγορία της «αφελούς» προπαγάνδας, στα μέρη που αφορούν την Αγγλία περιλαμβάνει και ορισμένες σκηνές οι οποίες προβάλλουν «αρνητικά» στοιχεία της αγγλικής κοινωνίας και του λαού της. Οι σκηνές αυτές, ωστό-

σο, μεταδίδονται συστηματικά μέσω των ρητορικών τρόπων και τόπων της φάρσας και της κωμωδίας.

Χάρη, λοιπόν, στη ρητορική του *μακάβριου* και του *φανταστικού*, ο επαναστατημένος Άλλος δαιμονοποιείται και τοποθετείται εκτός των ορίων του «πραγματικού». Η Γαλλία έρχεται να σηματοδοτήσει το άνομο απωθημένο, το οποίο, όμοια με τις τυφλές καταστροφικές δυνάμεις της φύσης, επιστρέφει για να απειλήσει το Βρετανικό οικοδόμημα του πολιτισμού. Το εθνικιστικό φαντασιακό επανεγγράφει το επαναστατημένο σώμα ως το θηλυκό άλλο και το εκτοπίζει στη φανταστική σφαίρα μιας αρχέγονης μητριαρχίας:

Πάραυτα, το μαχαίρι της Μαντάμ Ντεφάρζ μήπε στο ζωνάρι της... Η Εκδίκηση, βγάζοντας τρομερά ουρλιαχτά και σεΐοντας τα χέρια της πάνω από το κεφάλι της, σαν όλες τις σαράντα Ερινύες μεμιάς, ορμούσε από σπίτι σε σπίτι ξεσηκώνοντας τις γυναίκες... η όψη των γυναικών ήταν τέτοια που θα πάγωνε και τον τολμηρότερο... έτρεχαν με τα μαλλιά τους ξέπλεκα, εξωθώντας η μια την άλλη και τον εαυτό τους στην τρέλα με τις αγριότερες δυνατές κραυγές και πράξεις... Ύστερα, ήρθαν κι άλλες που ενώθηκαν μαζί τους, χτυπώντας τα στήθη τους, τραβώντας τα μαλλιά τους και ξεφωνίζοντας... χτυπημένες από τυφλή μανία (252).

Όπως είναι πρόδηλο, το παράδειγμα που εγκαινίασε ο Σκωτ δεν φαίνεται να λειτουργεί εδώ. Γιατί, τόσο ο λόγος, όσο και το βλέμμα του αφηγητή, όχι μόνο δεν διατηρούν την επιβεβλημένη απόσταση από το ιστορικό αντικείμενο της αναπαράστασης, αλλά *ταυτίζονται* απόλυτα με τα ρητορικά και ειδολογικά χαρακτηριστικά που αφορούν τον παρελθόντα χρόνο του αφηγήματος. Με άλλα λόγια, η *αληθοφάνεια* θυσιάζεται, αφού ο λόγος του αφηγητή ομοιώνεται με την «ετερότητα» και το «ανόικειο» της Επανάστασης! Έτσι, γοητευμένος από το παραλήρημα της αφηγηματικής φωνής, ο αναγνώστης αιχμαλωτίζεται από το λόγο του «φανταστικού» και την ακατανίκητη σαγήνη του Άλλου. Καθώς ο λόγος του αφηγητή μετατρέπεται σε *διπλότυπο* του ιστορικού αντικειμένου της αναπαράστασης, η Γαλλική Επανάσταση χάνει την ιστορική της πραγματικότητα, εξορίζεται ως γεγονός από το χρόνο και κατατάσσεται «στη λέπρα του μη-πραγματικού» (137).

Όπως αναφέρθηκε, στο *Μια Ιστορία Δύο Πόλεων*, ο ιδεολογικός στόχος του Ντίκενς ήταν να υποτάξει το μεγαλειώδες αφήγημα της Ιστορίας στο ιδιωτικό αφήγημα της «οικιακής» μυθιστορίας. Ωστόσο, η πανουργία της Ιστορίας αποδείχτηκε πιο αποτελεσματική από αυτήν του μεροληπτικού ιστορικού της. Γιατί, *ανάγκασε* τη μυθιστορία να ακολουθήσει τους δικούς της αναπόδραστους νόμους, με αποτέλεσμα ο λόγος του αφηγητή να μεταμορφωθεί σε *άναρχο, επαναστατημένο* λόγο, *έναν* λόγο *εκτροπής* από την κοινή λογική. Σε τελευταία ανάλυση, ο αντι-συμβατικός αυτός λόγος δεν ήταν παρά η αντανάκλαση των αντιφάσεων που σημάδευαν το κοινωνικό σώμα την εποχή του Ντίκενς. Αν το «φανταστικό», προκειμένου να εμφανιστεί, χρειάζεται ως φόντο το «πραγματικό», όταν η κατηγορία του «πραγματικού» που οργανώνει τη *διαφορά* αγνοηθεί, τότε η διάκριση εξαλείφεται και ο λόγος του *φανταστικού* έρχεται να καταλάβει τη θέση του *πραγματικού*.

Συνακόλουθα, προκύπτει το παράδοξο ότι δεν είναι η *επανάσταση* που διαμορφώνει τον Άλλο εντός του κειμένου, αλλά το αντίθετό της: η *μη-επανάσταση*. Έτσι, παρά τις προθέσεις του συγγραφέα, η ρητορική που επιστρατεύτηκε για να απο-ιστορικοποιήσει την Ιστορία και να διαψεύσει το αληθές, κατέληξε να είναι ένας πολύ πιο πιστός «καθρέφτης» όχι του Άλλου της απέναντι όχθης και του ιστορικού παρελθόντος, αλλά του άλλου που κατοικούσε στον παρόντα χρόνο εντός. Στο *Μια Ιστορία Δύο Πόλεων* η αποτυχία του λόγου του αφηγητή να διατηρήσει την κριτική και υφολογική απόσταση που επιτάσσει το Ιστορικό Μυθιστόρημα είχε σαν αποτέλεσμα την ακύρωση της αντι-επαναστατικής του προπαγάνδας, αφού η *ετερότητα* ήρθε να σημαδέψει τον ίδιο το λόγο που την διαλαλεί.

Συμπεραίνοντας

Το ΙΔΕΟΛΟΓΙΚΟ ΜΗΝΥΜΑ που επιθυμούσε να μεταφέρει στους αναγνώστες του ο Ντίκενς, ήταν πως δεν είναι τα *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, αλλά οι *Υποχρεώσεις του Ανθρώπου* που οδηγούν τα Έθνη στη δόξα. Το μήνυμα αυτό γίνεται πεντακάθαρο στην κωμικο-ηρωική, «εθνική» μάχη που διεξάγεται ανάμεσα στη Γαλλίδα Μαινάδα Μαντάμ Ντεφάρζ και την ανδρόγυνη Αγγλίδα γκουβερνάντα Μις Προς. Η ανιδιοτελής Αγγλίσ, όχι μόνο υψώνει τη γροθιά της ενάντια στην Επανάσταση, αλλά προτάσσει ενάντια στην «ανόητη γλώσσα» (396) των Γάλλων τη «συνετή» δύναμη της δικής της μητρικής γλώσσας. Αναφωνεί: «Μπορεί, αν κρίνει κανείς από την εμφάνισή σου, να είσαι η γυναίκα του Σατανά... μολαταύτα, δεν θα με υποτάξεις. Είμαι Αγγλίσ... Είμαι Βρετανίς... δεν δίνω πεντάρα για τον εαυτό μου. Ξέρω πως όσο περισσότερο σε κρατώ εδώ, τόσο μεγαλύτερη η ελπίδα για την κυρά μου... Όχι, αμαρτωλή ξένη γυναίκα, είμαι ισάξιά σου» (395). Το θάρρος της γκουβερνάντας, όπως μας πληροφορεί ο αφηγητής, «ήταν συναισθηματικής φύσεως» (396). Επομένως, «με τη σθεναρή επιμονή της αγάπης, πάντοτε τόσο πιο ισχυρής από το μίσος (397), η πιστή Μις Προς, η Μεγάλη Βρετανία και το οικιακό μυθιστόρημα συντρίβουν την Ιστορία, τη Γαλλία και την πάλη των Τάξεων. Ωστόσο, όπως η ρητορική του «φανταστικού», έτσι και η ρητορική του «κωμικού» έρχεται εδώ να προδώσει τις προθέσεις του συγγραφέα. Το ιδεολογικό πέπλο με το οποίο προσπαθεί να καλύψει την όψη του *πραγματικού*, απλά αποκαλύπτει την υποταγή του λόγου του στις ψευδαισθήσεις της επιθυμίας.

Θα θυμηθούμε, πως στην αρχή της ιστορίας ο αφηγητής μίλησε ειρωνικά για «τον βασιλιά με το τετράγωνο σαγόνι και τη βασίλισσα με το άχαρο πρόσωπο». Ωστόσο, η Μις Προς δεν επιτρέπει τέτοιες «ασέβειες». Για το λόγο αυτό, αναλαμβάνει να διορθώσει τον μελλοντικό ιστορικό της και να του διδάξει την πρέπουσα γλώσσα και το σεβασμό που οφείλει στον ανώτατο άρχοντά του. Δηλώνει: «Είμαι υπήκοος της Πλέον Χαρίεσσας Μεγαλειότητός του, του Βασιλέως Γεωργίου του Τρίτου... και υπό αυτήν μου την ιδιότητα, αποφαίνομαι κατηγορηματικά: Ανατρέψτε την πολιτική τους, Εξουδετερώστε

τα κατεργάρικα κόλπα τους, Σε αυτόν εναποθέτουμε τις ελπίδες μας, Θεέ σώζε τον Βασιλέα!» (318).

God Save the King!!

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλέπε: Jina Politi, «Facts and Fictions», στο *Roman et Société*, Cahiers de l' uer Froissart, Lez Valenciennes – No 8 Hiver, 1983, σσ. 105-115.
2. Penguin, London, 1980, σ. 199. Όλα τα παραθέματα από ξένα κείμενα είναι σε δική μου μετάφραση.
3. Αυτόθι, σσ. 201-2.
4. Βλέπε, π.χ., Edmund Burke, *Reflections on the Revolution in France* (1970), και Hannah More, *Village Politics. Addressed to all the Mechanics, Journeymen, and Day Labourers in Great Britain* (1793).
5. Στο *Burke, Paine and the Revolution Controversy*, εκδ. Marilyn Butler (Cambridge University Press: Cambridge, 1984), σ. 216.
6. Αυτόθι, σ. 218.
7. Αυτόθι, σσ. 25-26.
8. Αυτόθι, σ. 32.
9. «The Class Struggles in France», στο *Marx and Engels, Basic Writings on Politics and Philosophy*, (Collins: London, 1972), σ. 344.
10. Αυτόθι, σ. 346.
11. Αυτόθι, σ. 348.
12. Βλέπε: Jina Politi, «Jane Eyre Class-ified», *Literature and History*, 8:1 (1982), και *New Casebooks: Jane Eyre*, ed. Heather Glen (Macmillan: London, 1997), σσ. 78-91.
13. (Penguin: Harmondsworth, 1979), σ. 176.
14. Αυτόθι, σ. 475.
15. *England in the Nineteenth Century* (Penguin: Harmondsworth: 1979), τομ. 8, του *The Pelican History of England*, σ. 96.
16. Αυτόθι, σ. 114.
17. Charles Dickens, *A Tale of Two Cities* (Penguin: Harmondsworth, 1987), σ. 35. Εφεξής, η σελίδα θα δίνεται στο τέλος του παραθέματος.
18. Εδώ, θα πρέπει να παρατηρήσουμε πως ο Ντίκενς δεν διστάζει να αλλοιώσει τα ιστορικά γεγονότα για ιδεολογικούς σκοπούς. Έτσι, το γεγονός ότι κατά τη Γαλλική Επανάσταση μέλη της τάξης των ευγενών βρήκαν καταφύγιο στην Αγγλία αποκρύπτεται και οι εκ Γαλλίας χαρακτήρες εμφανίζονται είτε ως προερχόμενοι από την αστική τάξη ή, όπως στην απίθανη περίπτωση του νεαρού Μαρκησίου Εβρεμόντ, να έχουν μεταναστεύσει για καθαρά ιδεολογικούς λόγους. Ο νεαρός ευγενής, έχει ασπαστεί τη φιλοσοφία του αγγλικού φιλελευθερισμού, έχει αποποιηθεί τον τίτλο, την περιουσία και το οικογενειακό του όνομα, προκειμένου να αποκτήσει ως «Τσαρλς Ντάρνλεϊ», την ταυτότητα ενός εργαζόμενου, Άγγλου μεσοαστού!
19. Για μια λεπτομερέστερη ανάλυση αυτών των παρατηρήσεων, βλέπε: Jina Politi, «Speculative Narratives, Phallic Females and Political Nightmares: The Case of Walter Scott», *Nineteenth-Century Contexts*, τομ. 20:3 (1997), σσ. 335-347.